

Mi a tanulsága annak, ha a „szegényeket” és nem a „szegénységet” kutatjuk¹

Alice O'Connor, *Poverty Knowledge: Social Science, Social Policy, and the Poor in Twentieth-century U.S. History*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2001, ISBN 0-691-00917-1; paperback, 2002, ISBN 0-691-10255-4, 373 pp.

A könyvet annyira megragadó és gondolatébresztő munkának tartom, hogy magam kértem a lehetőséget a bemutatására. Kicsit megkésve bár, de melegen ajánlom mindenkinek, akit érdekel a kutatás és politika kölcsönös kapcsolata, a társadalomtudomány története, és még inkább javasolom azoknak, akik bármilyen módon érintettek a szegénység témájában.

Az Egyesült Államokban „Az egyéni felelősség és munkalehetőség összeegyeztetéséről” 1996-ban elfogadott törvényt (Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act, PRWOR) a „szokásos módon értelmezett jólét végének” tartják és a „politika és ideológia tudomány fölötti győzelmeként” harangozták be. De az egyik nagy kutatóközpontban dolgozó történész, Alice O'Connor számára ez csak a magyarázat egy része. Ez az értékelés ugyanis az érintett kutatók legjobb szándékai ellenére „nem méltányolja a szegénységkutatások szerepét az 1996-os változás előkészítésében” (3. o.).

Alice O'Connor tíz fejezeten és mintegy 60 részletes jegyzettel ellátott közel 300 oldalon keresztül, évszázados időkeretben elemzi politika és kutatás kapcsolatát. Itt az általa vizsgált számos terület közül csak néhány tanulmányt tudok megemlíteni. Az első részben a szerző először a progresszív korszak szociális gazdasággal kapcsolatos elemzéseit veszi szemügyre, majd foglalkozik a chicagói iskola szociálökológia írásaival, a nagy válság közösségi tanulmányaival, az afroamerikaiak közötti nagyobb szegénység versengő magyarázataival (rabszolgaság vagy rasszizmus), végül Oscar Lewis „szegénység kultúrája” elméletének nagy hatásával.

A második részben azt vizsgálja, hogy a Szegénység Elleni Háború és a Nagy Társadalom programja miként hozott létre a polgárjogi mozgalom ellenére beismerten apolitikus és faji szempontból semleges kutatási ipart. Az utolsó rész a vietnami háborúval súlyosbított gazdasági és politikai nyomások hatására abbamaradó szegénység elleni küzdelem utáni helyzetet elemzi. A kutatások nem álltak le, de – különösen a jövedelemfenntartással kapcsolatos kísérletek esetében – a programok kontextusuktól megfosztott értéklésévé szűkültek. Mindez jó terepet biztosított az olyan művek számára, mint Charles Murray jóléti programokat elítélő könyve, a *The Underclass*. A Clinton 1992-es választási győzelmétől nagy változásokat remélő William Julius Wilson, David Elwood és mások reményeit szertefoszlatta a PRWOR négy évvel későbbi elfogadása. Annak ellenére, hogy az utolsó cikkelye szerint a törvény hatásaként a kutatás és a politikai viták a „szegények” helyett a „szegénységre” fognak koncentrálni, O'Connor kevés ezzel kapcsolatos bizonyítékot tud felsorakoztatni.

¹ A könyvvismertetés a Policy World 2006 téli száma számára készült, az Esélyben a folyóirat és a szerző engedélyével közöljük (a szerk.).

Az elmúlt évszázadban a szegénységet a strukturális egyenlőtlenségekhez kapcsoló értelmezések egyre jobban háttérbe szorultak és a vitákat az a különböző formában feltett kérdés uralta, hogy „mi a baj a szegényekkel”. Az elvekkal és magyarázatokkal kapcsolatos csata azonban nem lineárisan halad előre. Például a közgazdaságtan megújult a keynesizmussal 2. világháború utáni években, utána viszont a neoklasszikus elmélettel összekapcsolódó humán tőke megközelítések elősegítették az egyre individualisztikusabb értelmezéseket.

O'Connor a könyvben áttekinti, hogy a mindenkori politikai és ideológiai szempontok, valamint a módszertani fejlődés miként befolyásolták a szegénység-probléma egymást követő megfogalmazásait. Aprólékosan dokumentálja a katatásokat finanszírozó források – kezdetben magán alapítványok, később a szövetségi kormány, majd a tagállamok és intézményeik – meghatározó szerepét, bemutatva, hogy a szegénységre vonatkozó ismeretek magán és állami alkuszai és a szegénységgel foglalkozó bürokráciák miként fogadták el egyre nagyobb mértékben azt a felfogást, amely értelmében a szegénység azonos a pauperizmussal, a probléma pedig a jóléti függőséggel.

Egy ilyen hosszú könyv esetében különös lehet az a panasz, hogy még több dologgal kellett volna foglalkoznia, de szerettem volna többet olvasni a politikusok és vezető kutatók által figyelmen kívül hagyott alternatív elemzésekről. Például kevés szó esik Mike (S:M) Miller, Martin Rein és kollégáik 1960-as évek eleje óta közzétett szisztematikus elemzéseiről és ezek kritikai fogadtatásáról.

A könyvet nem tudtam a csak az Egyesült Államokon belüli társadalomtudományi fejleményeket elemző műként olvasni. Olvasás közben állandóan a saját országom és az USA közötti hasonlóságokat és különbségeket kerestem. Az utolsó oldalakon a szerző négy szempontot ír le „szegénység-probléma” alapvető újrafogalmazásához:

- „a szegénység mint szociális probléma depauperizálása” és „a szegényekre korlátozott megközelítés helyett a társadalom átfogó vizsgálata” (292. o.);

- „a szegénység kultúrája” torzító értelmezés elvetése és „a társadalmi és gazdasági egyenlőtlenséget fenntartó, sőt ösztönző szélesebb körű kulturális erőter kutatásának középpontba helyezése” (293. o.). E megállapítás különösen áll az Egyesült Államokra, ahol a szubkulturális magyarázatok folyamatosan elnyomták a strukturális értelmezéseket – és a növekvő egyenlőtlenségek ellenére jelenleg is ez a helyzet;

- a jórészt kormányzati pénzekből finanszírozott „kutatási ipar»-modell korlátainak felismerése” és egy „függetlenebb és kritikusabb tudástestület kialakítása, amely célja az, hogy ne a politikai viták határozzák meg a kutatásokat, hanem a kutatások orientálják a politikai vitákat” (293. o.);

- „a szegénységre vonatkozó tudás inherensen politikai természetének tagadása helyett ennek elismerése... az ezzel kapcsolatban gyakran elhallgatott érdekek és ideológiai megfontolások feltárásával, alapos vizsgálatával és megvitatásával” (294. o.).

Bár az O'Connor által részletezett problémák közül sokkal nem tudunk foglalkozni, ezek a végső megállapítások nagy figyelmet érdemelnek. A szerző következtetése szerint mindez jelentős változásokat igényel „abban, ahogy a »professzorok« viszonyulnak a »gyakorlatban dolgozókhöz« és a »szegényekhez«” (294. o.). Lehet, hogy a közöttük levő viszony kissé más az Egyesült Államokban, de sokkal nagyobb a hasonlóság.

*Adrian Sinfield, University of Edinburgh
Fordította Nyilas Mihály*